

OPINIONS OF THE BUSINESS REPRESENTATIVE ON THE EFFECTIVENESS OF VOCATIONAL AND TECHNICAL ANATOLIAN HIGH SCHOOL SKILL TRAINING COURSE

MESLEKİ VE TEKNİK ANADOLU LİSESİ BECERİ EĞİTİMİ DERSİNİN
ETKİLİLİĞİNE İLİŞKİN İŞLETME TEMSİLCİSİ GÖRÜŞLERİ

Sevil DEMİREL TEKŞAL¹
Ömer Faruk TUTKUN²

Abstract

The purpose of this research is to determine the effectiveness of the skill training course of the 12th grade students of the child development and education department at the vocational and technical Anatolian high schools according to business representatives' opinions. In the study, descriptive research method, one of the general survey models, was used. The study group consists of 40 representatives working at the corporations in which 12th grade child development and education department students continue their skills trainings. As the data collecting tool in the study, the questionnaire of "Opinions Sector Representatives of Internship in Business of Vocational Business Representatives" was used. The study findings are as follows: 1- The opinions of the business representatives on the effectiveness of skill training in dimensions of preliminary preparations to be made in corporations and professional training process dimensions are above the average and positive. 2- The opinions of business representatives' on effectiveness of skill education show variety according to the area of profession. Considering the level of application of the preliminary preparations to be made by corporations, the opinions of business representatives in the field of child development and pre-school occupation are higher than the opinions in pre-school teaching profession. On the other hand, there is no significant difference between the opinions of the business representatives in different professional fields on the level of implementation of duties and responsibilities that must be fulfilled by corporations in the vocational training process. 3- The opinions of the business representatives' on the effectiveness of skill education do not show any variety according to marital status, graduated school, task at the corporation, work field of the corporation, working period at the corporation and capacity of the intern student of the company variables. 4- There is a significant positive correlation between the degree of application of the preliminary preparations to be made in corporations and the level of implementation of the duties and responsibilities that must be fulfilled by the corporations in the vocational education process.

Key Words: Internship, Skill Training, Child Development, Vocational High School, Business Representative, Corporation.

Özet

Bu araştırmanın amacı, mesleki ve teknik Anadolu lisesi çocuk gelişimi ve eğitimi bölümü 12. sınıf öğrencilerinin, işletmelerdeki beceri eğitimi dersinin etkililiğine yönelik, işletme temsilcilerinin görüşlerini ortaya koymaktır. Bu çalışmada, genel tarama modelinde, betimsel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Araştırmanın çalışma grubunu, 12. sınıf çocuk gelişimi ve eğitimi bölümü öğrencilerinin, beceri eğitimlerini sürdürdükleri işletmelerdeki 40 işletme temsilcisi oluşturmaktadır. Araştırmada veri toplama aracı olarak, "Kız Meslek Lisesi Öğrencilerinin İşletmelerdeki Stajlarının Etkililiğine İlişkin İşletme Temsilcisi Görüşleri" anketi kullanılmıştır. Araştırma bulguları şunlardır: 1- İşletme temsilcilerinin, beceri eğitimin etkililiği konusunda, işletmelerde yapılması gereken ön hazırlıklar ve mesleki eğitim süreci boyutlarındaki görüşleri ortanın üzerinde olumludur. 2- İşletme temsilcilerinin beceri eğitiminin etkililiği hakkındaki görüşleri meslek alanına göre farklılık göstermektedir. İşletmeler tarafından yapılması gereken ön hazırlıkların

¹ Bu çalışma, SAÜ Eğitim Bilimleri Enstitüsünde yapılan yüksek lisans tez çalışmasından üretilmiştir. Sakarya Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, sevildemirel1987@gmail.com.

² Prof. Dr., Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi, otutkun@sakarya.edu.tr.

uygulanma düzeyi, çocuk gelişimi ve okul öncesi meslek alanındaki işletme temsilcileri görüşleri, okul öncesi öğretmenliği meslek alanındakilere göre daha yüksektir. Diğer yandan, farklı meslek alanlarındaki işletme temsilcilerinin, mesleki eğitim sürecinde işletmeler tarafından yerine getirilmesi gereken görev ve sorumlulukların uygulanma derecesi konusundaki görüşleri arasında anlamlı düzeyde fark yoktur. 3- İşletme temsilcilerinin beceri eğitiminin etkililiği hakkındaki görüşleri, medeni durum, mezun olunan okul, işletmedeki görevi, işletmenin çalışma alanı, işletmede çalışma süresi ve işletmenin stajyer öğrenci kapasitesi değişkenlerine göre bir farklılık göstermemektedir. 4- İşletmeler tarafından yapılması gereken ön hazırlıkların uygulanma derecesi ile mesleki eğitim sürecinde işletmeler tarafından yerine getirilmesi gereken görev ve sorumlulukların uygulanma derecesi arasında anlamlı düzeyde pozitif yönlü bir ilişki vardır.

Anahtar Kelimeler: Staj, Beceri Eğitimi, Çocuk Gelişimi, Meslek Lisesi, İşletme Temsilcisi, İşletme.

GİRİŞ

Mesleki eğitim, farklı ekonomik sektörlerde, toplumsal yaşam içerisinde yer alan mesleklerin gerektirdiği genel mesleki eğitim, teknoloji kullanımı, pratik beceri, o mesleğin gerektirdiği tutum, bilgi ve becerileri içeren eğitim olarak tanımlanabilir (Çengel ve Çakır, 2012). Mesleki Eğitim Kanununa göre, mal ve hizmet üreten kamu ve özel kurum, kuruluş ve işyerleri “işletme” olarak tanımlanmaktadır. İşletmelerde meslek eğitimi ya da diğer adıyla beceri eğitimi, mesleki ve teknik orta öğretim kurumu öğrencilerinin beceri eğitimlerini işletmelerde, teorik eğitimlerini ise mesleki ve teknik eğitim kurumlarında olmak üzere yapılan eğitimidir (MEBb., 1986). İşletmelerde meslek eğitimi, “staj” olarak da bilinmektedir. Staj, öğrencilerin öğretim programlarıyla kazandırılması öngörülen mesleki bilgi, beceri, tutum ve davranışlarını geliştirmeleri, sektörü tanımaları, iş hayatına uyumları, gerçek üretim ve hizmet ortamında yetişmeleri amacıyla işletmede yaptıkları mesleki çalışmalara verilen isimdir (Koçak, Çiçek ve Eliaçık, 2016; MEBb., 1986).

Mesleki ve Teknik ortaöğretimin amacı, öğrencileri bir yandan bir mesleğe hazırlama ve nitelikli işgücü yetiştirme, diğer yandan, yükseköğretime hazırlamaktır (Başaran, 2006; Türk, 2002). Bu bağlamda, mesleki ve teknik eğitim kurumları, özellikle teorik olarak okullarda öğrenilen bilgileri, iş ortamında sanayi ve ilgili kuruluşlarla işbirliği içerisinde uygulama imkânı sunarak, bu amacı gerçekleştirmeyi hedeflemektedirler (Sezgin, 2009).

Ülkemizde, mesleki eğitimde ilk zamanlar, endüstri sektörünün ihtiyaçları devlet bütçesi tarafından finanse edilerek doldurulduğu için, endüstriye çok fazla ihtiyaç duyulmamıştır. Fakat bu durum, okulların, çevre ve endüstri sektörü ile işbirliği kuramamasına, ilişkilerinin zayıflamasına ve okulların sektörün ihtiyaçlarına cevap verememesine neden olmuştur. Zaman içerisinde, endüstrinin hızlı bir biçimde gelişimiyle birlikte, meslek okullarının, endüstri sektörüyle işbirliği içerisinde hareket etmesi bir zorunluluk haline gelmiştir (Alkan, Doğan ve Sezgin, 1996). Endüstri sektörü, hızla gelişen ve değişen teknolojiye ve çağın taleplerine ayak uydurmuş, değişimleri sistemlerine uyarlamış ve mesleki eğitim kurumlarından bu çerçevede talepler oluşturmaya başlamıştır. Mesleki ve teknik eğitim kurumları, hem endüstri kurumlarından öğrenebileceği pek çok şey olduğunu, hem de sektörün taleplerine ve ihtiyaçlarına dönük insan-meslek elamanı yetiştirmesi gereğini görerek, bu doğrultuda anlayışını, yasal temellerini, eğitim programlarını, uygulamalarını, öğretmenlerini ve diğer tüm paydaşlarını, bu çerçevede revize etmiştir. Bu uygulamaların sonucu olarak, “okul-sanayi işbirliği” gerekli hale gelmiş ve uygulamaya gidilmiştir.

Diğer yandan, bilgi çağı olarak adlandırılan çağımızda, bireyler, bugün bir mesleğin gerektirdiği beceriyi öğrenseler bile, teknoloji çok hızlı bir şekilde gelişmekte olduğundan, bireyler, meslek yaşamları boyunca, bugün var olmayan yeni teknolojilerle karşı karşıya kalacaklardır. Bu nedenle, beceri eğitimindeki amaçlarından biri de, öğrencilere bir beceriyi kazandırmanın yanı sıra, gelişen ve değişen teknolojiler doğrultusunda, kendini ve sistemini güncelleyebilecek beceriyi de

kazandırmaktadır. Bu durumda (Doğan, Hacıoğlu ve Ulusoy, 1997), mesleki eğitimde, okullar ile işletmeler arasındaki işbirliğini kaçınılmaz hale getirmektedir. Bu bağlamda (Gürol, 1997), okul-sektör işbirliğinin en temel amacı, öğrencilerin öğrenimlerini tamamlarken, aynı zamanda, bir meslek alanına hazırlanmalarını sağlamaktır. Okul-işletme işbirliği ile öğrenciye, okulda teorik olarak öğrenilen bilgilerin, gerçek çalışma ortamlarında pratik yapma imkânı sağlanarak, kuramsal eğitimle uygulamalı eğitimi birleştirme ve yaparak yaşayarak öğrenmeye imkân oluşturulmaktadır.

Okul-işletme işbirliği süreçlerinde, en önemli unsurların başında işletmenin yetkilisi/işveren gelir. Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi, Çocuk gelişimi ve eğitimi bölümü öğrencilerinin beceri eğitimini sürdürdüğü kurumlar, MEB'e bağlı ilkököl ve ortaokulların anasınıfları ya da özel alt sınıfları ile özel eğitim okulları, özel kreş ve anaokullarıdır. Bu çerçevede, işletme yetkilileri de, bu kurumun müdür/müdür yardımcısıdır. Bir işletmenin seçiminde, işveren, çok önemlidir. Çünkü diğer bütün faktörler olumlu olsa bile, işveren davranışı olumlu değilse, okul-işletme işbirliği programı amacına ulaşamaz. İşveren, baştan, öğrencinin eğitiminde, işletmeye çok önemli görevler düştüğünü kabul etmiş olmalıdır. Beceri eğitimi sürecini, işletmeye ucuz işgücü kazandırma ya da ek işleri yaptırma fırsatı olarak görmemelidir (Gürol, 1997; Doğan, Hacıoğlu ve Ulusoy, 1997).

Milli Eğitim Bakanlığı Ortaöğretim Kurumları Yönetmeliği (MEBd., 2013)'ne göre, işletme yetkilisinin, işletmelerin mesleki eğitimle ilgili görev ve sorumlulukları, öz olarak, aşağıdaki şekilde sıralanabilir:

- Öğrencilerin işletmede yapacakları mesleki eğitimi, çalışma takvimine uygun olarak yaptırır.
- İşletmede, öğrencilerin beceri eğitiminden sorumlu, mesleki yeterliğe sahip yeterli sayıda ve nitelikte eğitici personel görevlendirir.
- Mesleki eğitim için gerekli malzeme ve araç-gereci temin eder.
- İşletmede mesleki eğitim gören öğrenciye, kanunda belirtilen miktardan az olmamak üzere ödenecek ücret tutarı, ücret artışı ve diğer olanakları sağlar.
- Öğrencilerin devam/devamsızlık, izin, iş dosyası ve puan çizelgelerini izler.
- Öğrencilerin iş kazaları ve meslek hastalıklarına karşı gerekli önlemleri alır.
- Öğrencilerin, personele sunulan ulaşım, yemek, il dışında mesleki eğitim görenler için barınma gibi sosyal hizmetlerden yararlanmasını sağlar.
- Öğrenciler, günde sekiz saatten fazla ve meslekleri dışındaki işlerde çalıştırılmaması için gereken düzenlemeleri yapar.

İşletmelerde, beceri eğitiminde görev alacak en önemli personel eğitici personel/usta öğreticidir. Usta öğretici, ustalık şartlarını taşıyan, mesleki ve teknik eğitim kurumları öğrencilerinin işyerindeki eğitim sürecinden sorumlu olan, mesleki eğitimi tekniklerini bilen ve uygulayan kişidir (MEBd., 1986). Çoğunlukla bu kişi, işveren değil, kurumda çalışan bir görevlidir. 3308 sayılı Mesleki Eğitim Kanununa göre (MEBd., 1986), on ve daha fazla personel çalıştıran işletmeler, çalıştırdıkları personel sayısının yüzde beşinden az olmamak üzere, mesleki ve teknik eğitim okulu öğrencilerine beceri eğitimi yaptırırlar. Bu işletmeler, beceri eğitimi yaptırmak için usta öğretici veya eğitici personel görevlendirirler. Mesleki ve teknik eğitimin en önemli yanı, okulda öğretilmesi mümkün olmayan becerilerin, işletmelerde öğrenilme olanağı olması ya da öğretilen becerilerin işletmelerde uygulama imkânı olmasıdır. Bu nedenle, eğitici personel/usta öğretici en az öğretmen kadar önemlidir. Çünkü bilgi ve becerilerini öğrenciye aktarır,

uygulama yapmasına imkân sağlayan, bir mesleğin gerektirdiği bilgi, yetenek ve nitelikleri öğrenciye kazandıran kişi eğitici personeldir.

Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi, Çocuk gelişimi ve eğitimi bölümü öğrencileri, beceri eğitimini okullarda yaparlar. Eğitici personeller, görev yaptıkları okullardaki okul öncesi veya özel eğitim öğretmenleridir. 12. Sınıfa gelindiğinde, özel eğitim dalını seçen öğrenciler, özel eğitim kurumlarında beceri eğitimine giderken, erken çocukluk dalı seçen öğrenciler, erken çocukluk eğitim kurumlarında beceri eğitimini gerçekleştirirler. Beceri eğitimine gidilecek işletme, okul tarafından, işletmenin taşınması gereken özellikler, öğrencinin ev adresi ve ulaşım kolaylığı gibi etkenler göz önünde bulundurularak seçilir. Beceri eğitimi süreçlerinde, öğrenciler haftanın iki günü okula gelerek teorik derslere devam ederken, üç gün işletmede uygulamalı eğitimini sürdürürler. Beceri eğitime devam eden öğrencilerin sigorta işlemleri okul tarafında yapılır. Öğrenciler, asgari ücretin üçte birinden az olmamak üzere ücret alırlar. Öğrenci, beceri eğitiminde yaptığı iş ve işlemler için bir “iş dosyası” tutar. Yılsonunda, bir beceri sınavı yapılır. İş dosyası ve beceri sınavı puanlarının ortalamaları alınarak, öğrencinin işletmelerde beceri eğitimi başarı notu belirlenir (MEB, 2018; Açıkgöz, 2012).

Ülkemizde, mesleki eğitim yükselen bir değerdir. Özellikle son yıllarda, Milli Eğitim Bakanlığınca, öğrencileri, Genel Liselerden Meslek Liselerine doğru bir yönlendirme sürecine girilmiştir. Bu çerçevede, mesleki liselerinin fiziksel yapı, eğitim programları, öğretmen niteliği, yükseköğrenime yönlendirme, toplumsal saygınlıklarını artırılması ve diğer teşvikler gibi uygulamalar ile meslek liselerinin niteliği artırılarak, toplumsal bir talep oluşturulmaya çalışılmaktadır. Bu kapsamda, araştırma sonuçlarının, her geçen gün önemi artan, bu doğrultuda kitlesel yönlendirmelerin ve eğilimlerin olduğu mesleki ve teknik eğitime dönük düzenlemelerde, reform çalışmalarında, eğitim programlarını tasarlama-uyguma-değerlendirme süreçlerinde, işletmelerin beceri eğitimine dönük farkındalık oluşturma ve beceri eğitimi uygulamaları için düzenlemeler yapmaları boyutlarında, eğitim bilimcilere, politikacılara, yöneticilere, okul yöneticisi-öğretmen-veli-sosyal çevre, kamuoyuna ve diğer tüm ilgililere katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Bu çalışmanın amacı, Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi çocuk gelişimi ve eğitimi bölümü öğrencilerinin, işletmelerdeki beceri eğitiminin etkililiğine yönelik işletme temsilcilerinin (usta öğretici-işveren) görüşlerinin ortaya konulmasıdır. Bu temel amaç doğrultusunda, işletme temsilcilerinin görüşleri, medeni durum, mezun olunan okul, meslek alanı, işletmedeki göreve, işletmenin çalışma alanı, işletmede çalışılan süre ve işletmede beceri eğitimi yapan öğrenci sayısı değişkenlerine göre de incelenmiştir.

YÖNTEM

Bu çalışmada, betimsel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Araştırmanın evrenini, 2016-2017 eğitim-öğretim yılı, İzmir ilinde, çocuk gelişimi ve eğitimi bölümü öğrencilerinin beceri eğitimini yaptıkları işletmeler oluşturmaktadır. Araştırmanın çalışma grubunu ise, %97 güven Aralığında, %3 hata payı ile bu işletmelerden amaca yönelik seçkisiz örnekleme yöntemi yoluyla belirlenen, 40 işletme temsilcisi oluşturmaktadır. Araştırma grubunu belirlemede, amaçlı örnekleme yöntemlerinden amaca yönelik seçkisiz örnekleme kullanılmıştır. İşletme temsilcilerinin tamamı kadın katılımcıdan oluşmaktadır. Araştırmada veri toplama aracı olarak, Alparslan (2004) tarafından geliştirilen, “Kız Meslek Lisesi Öğrencilerinin İşletmelerdeki Stajlarının Etkililiğine İlişkin Sektör Temsilcisi Görüşleri” anketi kullanılmıştır. Anket formunda, işletmelerde meslek eğitimi uygulamasına dönük olarak, okullarda yapılması gereken ön hazırlıklar ve işletmelerde meslek eğitimi sürecinde yapılması gereken faaliyetlere dönük maddelere yer verilmiştir.

BULGULAR

1- Mesleki ve teknik Anadolu liselerinde çocuk gelişimi ve eğitimi bölümünde 12. sınıfta uygulanan beceri eğitimine yönelik işletme temsilcisi görüşleri nelerdir?

Tablo 1 ve 2’de, çalışma grubunu oluşturan işletme temsilcilerinin, işletmelerde meslek eğitimi uygulamalarına yönelik olarak, işletmelerde yapılması gereken ön hazırlıklar ve mesleki eğitim süreci ile ilgili görüşlerini içeren cevaplara ilişkin istatistikî bilgiler verilmiştir.

Tablo 1’e göre, işletme temsilcilerinin, işletmelerde yapılması gereken ön hazırlıklar kapsamında anket maddelerine verdiği cevap ortalamaları incelendiğinde; en yüksek ortalamaya “Mesleki eğitimi uygulaması için gerekli olan teknolojik araç-gereçleri temin etme” (X=5) maddesi sahiptir.

Diğer madde ortalamaları şöyledir: “308 sayılı kanun ve bununla ilgili yönetmeliklerden uygulamalardan haberdar olma” (X=4); “Öğrencilerin işletmelerde yapacakları beceri eğitimi, bu eğitime katılacak öğrenci sayısı ve eğitim uygulaması ile ilgili esasları içeren protokolü ilgililerle hazırlama ve imzalama” (X=4); “Meslek eğitim uygulamasına ilişkin planlama ile program çalışmalarına katılma çalışma takvimi hazırlama” (X=4); “İşletmede beceri eğitimi yapılacak her bir alan için, öğrencilerin beceri eğitiminden sorumlu olmak üzere mesleki yeterliliğe sahip ve iş pedagojisi eğitimi görmüş nitelikli usta öğrenci görevlendirme” (X=4).

Tablo 1. İşletme Temsilcilerinin Beceri Eğitiminin Etkililiği İle İlgili Anket Maddelerine Verdikleri Cevap Yüzdeleri ve Ortalamaları

	Hiç		Çok Az		Arasına		Sıklıkla		Her Zaman		X
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	
Beceri Eğitiminin (Staj) Etkililiği											4,4
İşletmelerde Yapılması Gereken Ön Hazırlıklar											4,1
1- Mesleki eğitimi uygulaması için gerekli olan teknolojik araç-gereçleri temin etme	0	0	1	3	2	5	11	28	26	65	5,0
2- 3308 Sayılı kanun ve bununla ilgili yönetmeliklerden uygulamalardan haberdar olma	3	8	2	5	6	15	7	18	22	55	4,0
3- Öğrencilerin işletmelerde yapacakları beceri eğitimi, bu eğitime katılacak öğrenci sayısı ve eğitim uygulaması ile ilgili esasları içeren protokolü ilgililerle hazırlama ve imzalama	2	5	5	13	2	5	10	25	21	53	4,0
4- Meslek eğitim uygulamasına ilişkin planlama ile program çalışmalarına katılma çalışma takvimi hazırlama	1	3	2	5	2	5	13	33	22	55	4,0
5- İşletmede beceri eğitimi yapılacak her bir alan için, öğrencilerin beceri eğitiminden sorumlu olmak üzere mesleki yeterliliğe sahip ve iş pedagojisi eğitimi görmüş nitelikli usta öğrenci görevlendirme	9	23	3	8	2	5	5	13	21	53	4,0

Tablo 2’de, işletme temsilcilerinin, işletmelerde meslek eğitimi sürecinde anket maddelerine verdiği cevap ortalamaları şöyledir:

“Öğrencilere işletmenin birimlerini ve hangi birimlerde eğitim yaptırılacağını tanıtmaya” (X=5), “Öğrencilere meslek eğitimi uygulamasının nitelikli personel tarafından yaptırılmasını sağlama” (X=5), “İşletmelerdeki beceri eğitiminin ilgili meslek alanı öğretim alanlarına uygun olarak yapılmasını sağlama” (X=5), “Öğrencilere işletmelerdeki makine ve araç-gereçleri nasıl kullanacağı hakkında bilgi verme” (X=5),

“Öğrencilere makine ve araç-gereçleri kullanma fırsatı verme” (X=5), “Öğrencilerin meslek hastalıkları ve iş kazalarından korunması için gerekli önlemleri alma” (X=5), “Öğrencilerin meslekle ilgili olmayan işlerde çalıştırılmamasını sağlama” (X=5), “İşletmelerde meslek eğitimi uygulamasının planlı bir şekilde yürütülmesini sağlamak amacıyla okul yetkilileri ile işbirliği içinde bulunma” (X=5), “Öğrencilerin başarı, devam ve disiplin durumunu kontrol etme ve işletme kayıtlarındaki bilgileri zamanında okul müdürlüğüne teslim edilmesini sağlama” (X=5), “Okul ile işletme arasında imzalanan sözleşmenin uygulanması sırasında ortaya çıkan aksaklıkları tespit etme, okul müdürlüğüne bildirme” (X=5), “Öğrenciler ve usta öğreticiler arasında iletişimi sağlamada rehberlik etme, sorunların çözümüne yardımcı olma” (X=5), “Öğrencilerin ilgili döneme ait puan çizelgelerini dönem sonundan beş gün önce okul müdürlüğüne teslim etme” (X=5) maddelerinin, en yüksek ortalamaya sahip olduğu görülmüştür.

Diğer madde ortalamaları şöyledir:

“Öğrencilere işletmenin tüm üretim ünitelerinde uygulama yapma olanağı sağlama” (X=4), “İşletmede beceri eğitimi gören öğrenciye, yaşına uygun asgari ücretin %30’dan az olmamak üzere ödenecek ücret miktarını belirlemek, ödemeleri düzenli olarak yapma” (X=4), “Okul yetkilileri ile işbirliği yaparak işyerine uyum sağlamayan öğrencileri tespit etme ve okul müdürüne bildirme” (X=4), “İşletmede meslek eğitimi gören öğrencilerin sigorta primlerine ait işlemleri yönetmelik esaslarına göre düzenleme” (X=4) maddelerinin, diğerlerine göre daha düşük ortalamaya sahip olduğu görülmüştür.

Tablo 2. İşletme Temsilcilerinin Beceri Eğitiminin Etkililiği İle İlgili Anket Maddelerine Verdikleri Cevap Yüzdeleri ve Ortalamaları (Tablo Devamı 1)

	Hiç		Çok Az		Arasıra		Sıklıkla		Her Zaman		X
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	
Mesleki Eğitim Süreci											4,6
Öğrencilere işletmenin birimlerini ve hangi birimlerde eğitim yaptırılacağını tanıtmaya	0	0	0	0	2	5	9	23	29	73	5,0
Öğrencilere meslek eğitimi uygulamasının nitelikli personel tarafından yaptırılmasını sağlama	0	0	0	0	1	3	11	28	28	70	5,0
İşletmelerdeki beceri eğitiminin ilgili meslek alanı öğretim alanlarına uygun olarak yapılmasını sağlama	0	0	0	0	2	5	9	23	29	73	5,0
Öğrencilere işletmelerdeki makine ve araç-gereçleri nasıl kullanacağı hakkında bilgi verme	0	0	0	0	5	13	7	18	28	70	5,0
Öğrencilere makine ve araç-gereçleri kullanma fırsatı verme	0	0	1	3	1	3	10	25	28	70	5,0
Öğrencilerin meslek hastalıkları ve iş kazalarından korunması için gerekli önlemleri alma	0	0	0	0	0	0	9	23	31	78	5,0
Öğrencilerin meslekle ilgili olmayan işlerde çalıştırılmamasını sağlama	1	3	0	0	1	3	5	13	33	83	5,0
İşletmelerde meslek eğitimi uygulamasının planlı bir şekilde yürütülmesini sağlamak amacıyla okul yetkilileri ile işbirliği içinde bulunma	0	0	1	3	0	0	9	23	30	75	5,0

Tablo 2'nin devamı

	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	X
Öğrencilerin başarı, devam ve disiplin durumunu kontrol etme, işletme kayıtlarındaki bilgileri zamanında okul müdürlüğüne teslim edilmesini sağlama	0	0	0	0	1	3	7	18	32	80	5,0
Okul ile işletme arasında imzalanan sözleşmenin uygulanması sırasında ortaya çıkan aksaklıkları tespit etme, okul müdürlüğüne bildirme	0	0	1	3	0	0	9	23	30	75	5,0
Öğrenciler ve usta öğrenciler arasında iletişimi sağlamada rehberlik etme, sorunların çözümüne yardımcı olma	0	0	0	0	0	0	7	18	33	83	5,0
Öğrencilerin ilgili döneme ait puan çizelgelerini dönem sonundan beş gün önce okul müdürlüğüne teslim etme	1	3	0	0	0	0	7	18	32	80	5,0
Öğrencilere işletmenin tüm üretim ünitelerinde uygulama yapma olanağı sağlama	2	5	2	5	4	10	6	15	26	65	4,0
İşletmede beceri eğitimi gören öğrenciye, yaşına uygun asgari ücretin %30'dan az olmamak üzere ödenecek ücret miktarını belirlemek, ödemeleri düzenli olarak yapma	4	10	0	0	1	3	6	15	29	73	4,0
Okul yetkilileri ile işbirliği yaparak işyerine uyum sağlamayan öğrencileri tespit etme ve okul müdürüne bildirme	0	0	0	0	6	15	11	28	23	58	4,0
İşletmede meslek eğitimi gören öğrencilerin sigorta primlerine ait işlemleri yönetmelik esaslarına göre düzenleme	3	8	0	0	2	5	8	20	27	68	4,0

2. İşletme temsilcilerinin işletmelerdeki beceri eğitiminin etkililiği hakkındaki görüşleri medeni duruma göre farklı mıdır?

Tablo 3'e göre, işletmeler tarafından yapılması gereken ön hazırlıkların uygulanma derecesi ve mesleki eğitim sürecinde işletmeler tarafından yerine getirilmesi gereken görev ve sorumlulukların uygulanma derecesi konusunda, evli ve bekâr işletme temsilcilerinin görüşleri arasında anlamlı düzeyde fark yoktur ($p>0,05$).

Tablo 3. İşletme Temsilcilerinin İşletmelerdeki Beceri Eğitiminin Etkililiği Hakkındaki Görüşlerinin Medeni Duruma Göre Dağılımları

	Medeni Durum	n	X	sd.	t	p
İşletmelerde Yapılması Gereken Ön Hazırlıklar	Evli	31	4,18	,86	0,613	0,543
	Bekâr	9	3,98	,91		
Mesleki Eğitim Süreci	Evli	31	4,61	,50	-0,368	0,715
	Bekâr	9	4,67	,31		

3. İşletme temsilcilerinin işletmelerdeki beceri eğitiminin etkililiği hakkındaki görüşleri mezun olunan okula göre farklı mıdır?

Tablo 4. İşletme Temsilcilerinin İşletmelerdeki Beceri Eğitiminin Etkililiği Hakkındaki Görüşlerinin Mezun Olunan Okula Göre Dağılımları

	Mezun Olunan Okul	n	X	sd.	F	p
İşletmelerde Yapılması Gereken Ön Hazırlıklar	Anadolu Üniversitesi	9	3,84	1,16	0,434	0,783
	Gazi Üniversitesi	8	4,35	,70		
	Selçuk Üniversitesi	9	4,29	,70		
	Dokuz Eylül Üniversitesi	7	4,14	,74		
	Diğer	7	4,06	1,04		
Mesleki Eğitim Süreci	Anadolu Üniversitesi	9	4,56	,48	0,699	0,598
	Gazi Üniversitesi	8	4,47	,44		
	Selçuk Üniversitesi	9	4,81	,24		
	Dokuz Eylül Üniversitesi	7	4,56	,53		
	Diğer	7	4,70	,62		

Tablo 4'e göre, işletmeler tarafından yapılması gereken ön hazırlıkların uygulanma derecesi ve mesleki eğitim sürecinde işletmeler tarafından yerine getirilmesi gereken görev ve sorumlulukların uygulanma derecesi konusunda, farklı okullardan mezun olan işletme temsilcilerinin görüşleri arasında anlamlı düzeyde fark yoktur ($p>0,05$).

4. İşletme temsilcilerinin işletmelerdeki beceri eğitiminin etkililiği hakkındaki görüşleri meslek alanına göre farklı mıdır?

Tablo 5. İşletme Temsilcilerinin İşletmelerdeki Beceri Eğitiminin (Staj) Etkililiği Hakkındaki Görüşlerinin Meslek Alanına Göre Dağılımları

	Meslek Alanı	n	X	sd.	t	p
İşletmelerde Yapılması Gereken Ön Hazırlıklar	Çocuk Gelişimi Ve Okul Öncesi Öğretmenliği	9	4,62	,44	2,855	0,008
	Okul Öncesi Öğretmenliği	31	3,99	,91		
Mesleki Eğitim Süreci	Çocuk Gelişimi Ve Okul Öncesi Öğretmenliği	9	4,55	,39	-0,550	0,586
	Okul Öncesi Öğretmenliği	31	4,65	,48		

Tablo 5'e göre, işletmeler tarafından yapılması gereken ön hazırlıkların uygulanma derecesi konusunda, farklı meslek alanlarındaki işletme temsilcilerinin görüşleri arasında anlamlı düzeyde fark yoktur ($p<0,05$). Çocuk gelişimi ve okul öncesi meslek alanındaki işletme temsilcilerinin görüşlerine göre, işletmeler tarafından yapılması gereken ön hazırlıkların uygulanma derecesi, okul öncesi öğretmenliği meslek alanındakilere göre daha yüksektir. Diğer yandan, farklı meslek alanlarındaki işletme temsilcilerinin mesleki eğitim sürecinde işletmeler tarafından yerine getirilmesi gereken görev ve sorumlulukların uygulanma derecesi konusundaki görüşleri arasında anlamlı düzeyde fark yoktur ($p>0,05$).

5. İşletme temsilcilerinin işletmelerdeki beceri eğitiminin etkililiği hakkındaki görüşleri işletmedeki göreve göre farklı mıdır?

Tablo 6'ya göre, işletmelerde (okullarında) farklı görevlerde bulunan işletme temsilcilerinin işletmeler tarafından yapılması gereken ön hazırlıkların uygulanma derecesi ve mesleki eğitim sürecinde işletmeler tarafından yerine getirilmesi gereken

görev ve sorumlulukların uygulanma derecesi konusundaki görüşleri arasında anlamlı düzeyde fark yoktur ($p>0,05$).

Tablo 6. İşletme Temsilcilerinin İşletmelerdeki Beceri Eğitiminin Etkililiği Hakkındaki Görüşlerinin İşletmedeki Göreve Göre Dağılımları

	İşletmedeki Görev	n	X	sd.	t	p
İşletmelerde Yapılması Gereken Ön Hazırlıklar	Yönetici	8	4,63	,90	1,841	0,073
	Okulöncesi Öğretmeni	32	4,01	,83		
Mesleki Eğitim Süreci	Yönetici	8	4,76	,24	0,922	0,362
	Okulöncesi Öğretmeni	32	4,59	,50		

6. İşletme temsilcilerinin işletmelerdeki beceri eğitiminin etkililiği hakkındaki görüşleri işletmenin çalışma alanına göre farklı mıdır?

Tablo 7. İşletme Temsilcilerinin İşletmelerdeki Beceri Eğitiminin Etkililiği Hakkındaki Görüşlerinin İşletmenin Çalışma Alanına Göre Dağılımları

	İşletmenin Çalışma Alanı	n	X	sd.	t	p
İşletmelerde Yapılması Gereken Ön Hazırlıklar	Anaokulu (Bağımsız ve Uygulama Dahil)	20	4,07	,96	-0,469	0,641
	İlkokul	20	4,20	,79		
Mesleki Eğitim Süreci	Anaokulu (Bağımsız ve Uygulama Dahil)	20	4,59	,49	-0,404	0,689
	İlkokul	20	4,65	,44		

Tablo 7'ye göre, farklı alanlarda faaliyet gösteren okullarda bulunan işletme temsilcilerinin, işletmeler tarafından yapılması gereken ön hazırlıkların uygulanma derecesi ve mesleki eğitim sürecinde işletmeler tarafından yerine getirilmesi gereken görev ve sorumlulukların uygulanma derecesi konusundaki görüşleri arasında anlamlı düzeyde fark yoktur ($p>0,05$).

7. İşletme temsilcilerinin işletmelerdeki beceri eğitiminin etkililiği hakkındaki görüşleri işletmede çalışma süresine göre farklı mıdır?

Tablo 8, işletmede çalışma süresine göre, işletme temsilcilerinin, işletmeler tarafından yapılması gereken ön hazırlıkların uygulanma derecesi ve mesleki eğitim sürecinde işletmeler tarafından yerine getirilmesi gereken görev ve sorumlulukların uygulanma derecesi konusundaki görüşleri arasında anlamlı düzeyde fark yoktur ($p>0,05$).

Tablo 8. İşletme Temsilcilerinin İşletmelerdeki Beceri Eğitiminin Etkililiği Hakkındaki Görüşlerinin İşletmede Çalışma Süresine Göre Dağılımları

	İşletmede Çalışma Süresi	n	X	sd.	F	p
İşletmelerde Yapılması Gereken Ön Hazırlıklar	0-2 yıl	14	4,20	,98	0,145	0,865
	3-5 yıl	9	4,20	,94		
	6 yıl ve üzeri	17	4,05	,77		
Mesleki Eğitim Süreci	0-2 yıl	14	4,63	,42	0,081	0,923
	3-5 yıl	9	4,67	,50		
	6 yıl ve üzeri	17	4,60	,49		

8. İşletme temsilcilerinin işletmelerdeki beceri eğitiminin etkililiği hakkındaki görüşleri işletmenin stajyer öğrenci kapasitesine göre farklı mıdır?

Tablo 9'a göre, farklı stajyer öğrenci kapasitesine sahip okullarda görev alan işletme temsilcilerinin, işletmeler tarafından yapılması gereken ön hazırlıkların uygulanma derecesi ve işletme temsilcilerinin mesleki eğitim sürecinde işletmeler tarafından yerine getirilmesi gereken görev ve sorumlulukların uygulanma derecesi konusundaki görüşleri arasında anlamlı düzeyde fark yoktur ($p>0,05$).

Tablo 9. İşletme Temsilcilerinin İşletmelerdeki Beceri Eğitiminin Etkililiği Hakkındaki Görüşlerinin İşletmenin Stajyer Öğrenci Kapasitesine Göre Dağılımları

	İşletmenin Stajyer Öğrenci Kapasitesi		n	X	sd.	F	p
İşletmelerde Yapılması Gereken Ön Hazırlıklar	1-3 kişi		14	4,03	,93	0,165	0,849
	4-9 kişi		12	4,17	,97		
	10 ve üzeri		14	4,21	,76		
Mesleki Eğitim Süreci	1-3 kişi		14	4,65	,43	0,614	0,547
	4-9 kişi		12	4,71	,53		
	10 ve üzeri		14	4,52	,44		

9. İşletme temsilcilerinin, işletmelerde yapılması gereken ön hazırlıklar ve mesleki eğitim süreci ile ilgili görüşleri arasında bir ilişki var mıdır?

Tablo 10. İşletme Temsilcilerinin İşletmelerde Yapılması Gereken Ön Hazırlıklar ve Mesleki Eğitim Süreci Hakkındaki Görüşleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi

	İşletmelerde Yapılması Gereken Ön Hazırlıklar		Mesleki Eğitim Süreci
	r		
İşletmelerde Yapılması Gereken Ön Hazırlıklar	r	1	,464**
	p		,003
	N		40
Mesleki Eğitim Süreci	r		1
	p		
	N		

Tablo 10'a göre, işletmeler tarafından yapılması gereken ön hazırlıkların uygulanma derecesi ile mesleki eğitim sürecinde işletmeler tarafından yerine getirilmesi gereken görev ve sorumlulukların uygulanma derecesi arasında anlamlı düzeyde pozitif yönlü bir ilişki olduğu görülmektedir ($p<0,05$).

SONUÇ TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi çocuk gelişimi ve eğitimi bölümü 12. Sınıf öğrencilerinin, işletmelerdeki beceri eğitiminin etkililiğine ilişkin işletme temsilcisi görüşlerinin ortaya konulmasının amaçlandığı bu çalışmada, işletme temsilcileri, işletmelerde beceri eğitimi uygulamasına yönelik olarak, İşletmelerde Yapılması Gereken Ön Hazırlıklar ve İşletmelerde Mesleki Eğitim Süreci ile ilgili tüm anket maddelerine yüksek oranda katıldıklarını ifade etmişlerdir. Bu sonuçların, alan yazında konu ile benzer olan diğer bazı araştırma sonuçları ile örtüştüğü söylenebilir. Odacı (2013) yaptığı çalışmada, beceri eğitimi yapılan işletmelerin teknolojik durumlarının iyi olduğu, stajların öğretim programının çoğunluğunu uygulayacak donanıma sahip oldukları ve işletmelerin eğitim verecek nitelikte öğretici veya eğitici personele sahip oldukları bulgularını ortaya koymuştur. Yine, aynı çalışmada,

İşletmelerde beceri eğitiminin uygulandığı işletmelerde çalışanların, öğrencilere beceri eğitimiyle ilgili çalışmalarında yardımcı oldukları, öğrencilerin beceri eğitimi aldıkları işletmelerin çalışma kurallarına uyum sorunu yaşamadıkları ve işletmelerde beceri eğitimleri sırasında işletme yetkililerinin öğrencilerin karşılaştıkları sorunlarla ilgilendikleri sonucu ortaya konmuştur. Benzer olarak, Göçen (2007), işletmedeki diğer personelin stajyer öğrenciye yönelik olumlu davranışlarda bulunduğu; Özkan (2013), stajyer öğrencilerin, beceri eğitimine devamının sağlanması için işletmelerde aylık devamsızlık takibinin yapıldığı; Açıkkel (2014), işverenlere göre, beceri eğitim süreci sonucunda öğrencilerin gerekli bilgi ve beceriyi kazandığı; Ceylan (1992), işletmelerde beceri eğitimi uygulamasından genelde usta öğreticilerin sorumlu olduğu ve Günay (2014), işletme temsilcilerine göre, stajyerlerin bilgi ve becerilerini işletmede kullandıkları ve işletmelerin, mesleki eğitim yönetmeliği kapsamında okul ile imzalanan sözleşme maddelerine çoğunlukla uyararak, stajyer öğrencilerin uygun ortamlarda beceri eğitim yapmalarına ortam sağladıkları sonuçlarını ortaya koymuşlardır.

Bu çalışmanın diğer sonuçlarına göre, işletme temsilcilerinin işletmelerdeki beceri eğitiminin etkililiği konusundaki görüşleri, meslek alanına göre farklılık göstermektedir. Çocuk gelişimi ve okul öncesi meslek alanındaki işletme temsilcilerin görüşlerine göre, işletmeler tarafından yapılması gereken ön hazırlıkların uygulanma derecesi, okul öncesi öğretmenliği meslek alanındakilere göre daha yüksektir. Buradaki farklılık, çocuk gelişimi ve eğitimi mezunlarının, ders programları içeriğinin, meslek lisesini kapsamı ve dolayısıyla bu alanda daha bilgili olmalarından kaynaklanıyor olabilir. Yine, medeni durum, mezun olunan okul, işletmedeki görevi, işletmenin çalışma alanı, işletmede çalışılan süre ve işletmenin stajyer öğrenci kapasitesi, işletme temsilcilerinin görüşlerinde bir faktör değildir. Bu sonuç, işletme temsilcilerinin kişisel özelliklerinin, beceri eğitimi ile ilgili görüşlerini etkilemediğini ortaya koymaktadır denilebilir. Son olarak, işletme temsilcilerinin, işletmeler tarafından yapılması gereken ön hazırlıkların uygulanma derecesi ile mesleki eğitim sürecinde işletmeler tarafından yerine getirilmesi gereken görev ve sorumlulukların uygulanma derecesine ilişkin görüşleri arasında, anlamlı düzeyde pozitif yönlü bir ilişki vardır. Diğer bir deyişle, işletme temsilcileri, işletmeler tarafından yapılması gereken ön hazırlıkların uygulanma derecesi ne kadar iyi olursa, mesleki eğitim süreci de daha verimli bir şekilde gerçekleşir görüşündedirler. Yani, ön hazırlıkları yeterince yapılmış bir mesleki eğitim süreci, buna bağlı olarak daha iyi geçmektedir denilebilir.

Bu araştırma sonuçlarına dayalı ve gelecek araştırmalara yönelik aşağıdaki öneriler getirilebilir: 1- Beceri eğitimine öğrenci kabul eden işletmelerin yeterli donanımı olmalı ve beceri eğitimi yaptıracak eğitimi/usta personeli bulunmalıdır. 2- İşletmelerin, beceri eğitimi ön hazırlık süreçlerini mutlaka ve nitelikli biçimde, gerekirse yasal süreçler kullanılarak, yapmaları sağlanmalıdır. 3- Okul-İşletme işbirliğinin sürekliliğine dönük eğitim, seminer, sosyal etkinlikler, bilgi-teknoloji paylaşımı gibi uygulamalar, yasal çerçeveye oturtulmalıdır. 4- Benzer çalışmalar, Mesleki ve Teknik Liselerinin diğer bölümlerine dönük olarak yapılmalıdır.

KAYNAKLAR

Açıkkel, N. (2014). *Büro Yönetimi Alanı Beceri Uygulamalarının Öğrencileri Hazırlaması Bakımından Değerlendirilmesi: Ankara İli Örneği*. Yayınlanmış yüksek lisans tezi. Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü: Ankara.

Açıkgöz, Ö. (2012). *Mesleki ve Teknik Eğitimin Mevcut Durumu*. <http://mtegm.meb.gov.tr/TR/dokumanlar/calistay2012.pdf> adresinden 08.06.2018 tarihinde erişilmiştir.

- Alkan, C. Doğan, H. ve Sezgin, S.İ. (1996). *Mesleki ve Teknik Eğitimin Esasları*. Ankara: Gazi Büro Kitabevi.
- Alparslan, E. (2004). *3308 Sayılı Mesleki Eğitim Kanunu Uyarınca Kız Meslek Lisesi Öğrencilerine Yapıtılan İşletmelerde Meslek eğitimi Uygulamasının Değerlendirilmesi*. Yayınlanmış yüksek lisans tezi. Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü: Ankara.
- Başaran, İ. E. (2006). *Türk Eğitim Sistemi ve Okul Yönetimi*. Ankara: Ekinoks Eğitim Danışmanlık Hizmetleri ve Basın Yayın Dağıtım San. ve Tic. LTD.ŞTİ. Siyasal Basın Yayın Dağıtım.
- Çengel, Y. ve Çakır, H. (2012). Örgün mesleki ve teknik eğitimin yapısı ve modellemesi. Mesleki ve Teknik Eğitim Çalıştayı 24-25 Şubat Antalya, s.41-56, Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayını.
- Ceylan, M. (1992). *3308 sayılı Çıraklık ve Meslek Eğitimi Kanunu Uyarınca Endüstri Meslek Lisesi Öğrencilerine Yapıtılan Meslek Eğitimi Uygulamasının Değerlendirilmesi*. Yayınlanmamış doktora tezi. Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü: Ankara.
- Doğan, H., Hacıoğlu, F. ve Ulusoy, A. (1997). *Okul Sanayi İlişkileri*. Ankara: Önder Matbaacılık Ltd. Şti.
- Eliacık, E. Koçak, K. ve Çiçek, M. (2016). Mesleki ve Teknik Eğitimin Geliştirilmesine İlişkin Kanuni Düzenlemeler. Mesleki ve Teknik eğitim genel Müdürlüğü. https://mtegm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2017_01/19152752_Mevzuat_2017.01.18.pdadresinden 08.06.2018 tarihinde erişilmiştir.
- Göçen, A. (2007). *Meslek Lisesi Son Sınıf Öğrencilerinin İşletmelerde Gördüğü Temel Beceri Eğitiminin Etkililiğine Yönelik Öğrenci Görüşlerinin Değerlendirilmesi: Sakarya İli Örneği*. Yayınlanmış yüksek lisans tezi. Sakarya Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü: Sakarya.
- Günay, Ö. (2014). *Otelcilik ve Turizm Meslek Liselerinde Uygulanan Beceri Eğitimi Üzerine Bir Araştırma: Antalya Örneği*. Yayınlanmış yüksek lisans tezi. Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü: Ankara.
- Gürol, M. (1997). *Okul Sanayi İşbirliği* (1. Baskı). Ankara: PegemA Yayınları.
- MEB. (2018). T.C. Milli Eğitim Bakanlığı İşletmelerde Mesleki Eğitim/Staj Sözleşmesi. http://mtegm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2017_07/24221433_YME_STAJ_SYZLEYME_2017.pdf adresinden 08.06.2018 tarihinde erişilmiştir.
- MEBa. (2017). İşletmelerde Mesleki Eğitim Sözleşmesi. https://mtegm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2017.pdf adresinden 12.09.2017 tarihinde erişilmiştir.
- MEBb. (2017). İşletmelerde Mesleki Eğitim Gören Öğrencilere Yapılacak Devlet Katkısı. https://mtegm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2017_02/17161438mtegm.meb.gov.tr adresinden 28. 03. 2017 tarihinde erişilmiştir.
- MEBc. (Milli Eğitim Bakanlığı). (2013). 28758 Sayılı Ortaöğretim Kurumları Yönetmeliği. http://ogm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2016_11/03111224_ooky.pdf adresinden 30.01.2017 tarihinde erişilmiştir.
- MEBd. (Milli Eğitim Bakanlığı). (1986). 3308 Sayılı Mesleki Eğitim Kanunu. <http://mevzuat.meb.gov.tr/html/3.html> adresinden 30.01.2017 tarihinde erişilmiştir.

- MEBe. (Milli Eğitim Bakanlığı). (1973). Milli Eğitim Temel Kanunu. http://mevzuat.meb.gov.tr/html/temkanun_0/temelkanun_0.html adresinden 31.01.2017 tarihinde erişilmiştir.
- Odacı, A. (2013). *Kız Meslek Lisesi Grafik ve Fotoğrafçılık Alanı Grafik Dalında Okutulan İşletmelerde Beceri Eğitimi Dersine Sektör Temsilcilerinin Katkısı*. Yayınlanmış yüksek lisans tezi. Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü: Ankara.
- Özkan, F. (2013). *Ticaret Meslek Lisesi Muhasebe Bölümü Öğrencilerinin İşletmelerde Beceri Eğitimi Uygulaması, Uygulamanın Verimliliğinin Artırılması ve Uygulamada Karşılaşılan Sorunlar, Gaziantep İlinde Bir Uygulama*. Yayınlanmış yüksek lisans tezi. Hasan Kalyoncu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü: Gaziantep.
- Sezgin, S. İ. (2009). *Mesleki ve Teknik Eğitimde Program Geliştirme*. Ankara: Nobel Yayınevi.
- Türk, E. (2002). *Türk Eğitim Sistemi ve Yönetimi*. Ankara: Nobel Yayınları.